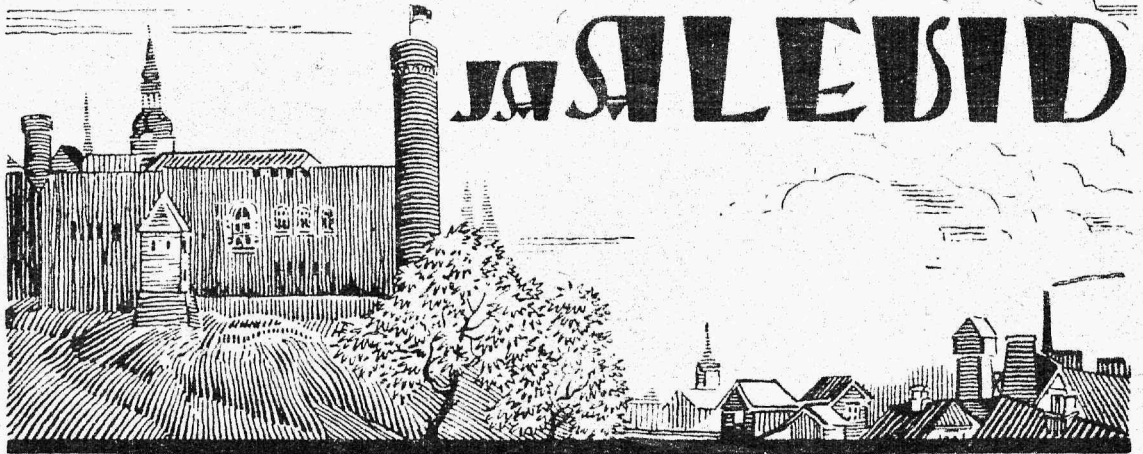

LINNAID

JA LEBID

»EESTI LINNADE LIIDU HÄÄLEKANDJA«

Väljaandja: Eesti Linnadeliit, Tallinnas. Vastutav toimetaja: V. Smetanin.

Toimetus ja talitus: Eesti Linnadeliit, Tallinn, Pikk 6.

Ilmub 10 korda aastas.

VII aastakäik.

Numbri hind 25 senti.

Nr. 10

27. märtsil

1935

SISU.

Passiivse õhukaitse ehituspoliitilisi ja
-tehnilisi probleeme — *E. Umbliä.*

Poola linnaomavalitsused enne ja pärast
1933. a. reformi — *L. Kahkra.*

Märkmeid perekonnanimede ja nimede
eestistamise alalt — *O. Angelus.*

Isikutunnistisist — *R. Vallisto (Valter).*

Kroonika.

J. Zimmermann'i

Trükikoda

Tallinnas, Lühikejalg 4. Telefon 429-24.

Seega juhime linna-, alevi- ja vallavalitsuste tähelepanu sellele, et trükikojas on valmis omavalitsusasutisil tarvisminevaid *planke ja raamatuid* asjatundjate poolt koostatud ja uute parandatud vormide järgi.

Laos on saadaval igasuguseid, eriti *perekonnaseisumuudete* registreerimise, *perekonnanimede* ja *nimede eestistamise* sooviavaldiste ja otuste planke.

Trükikoda on varustatud uusimate kirjade ja masinatega, mistõttu igasuguseid trükitoide valmistatakse *korralikult ja ruttu*.

Trükikojal on laos *õppe- ja õigusteaduslikke* raamatuid.

Tellimusi võetakse vastu ka telefoniteel ja igasugused *eelarved* ja muud nõustamised antakse *tasuta*. Hinnad soodsad.

Austusega

J. Zimmermann'i
trükikoda.

Ar 935P
Linnad

„Linnad ja Alevid“

Eesti Linnadeliidu häälekandja

ilmub 1934./35. a. VII aastakäiguna, avaldades artikleid ja teateid nii kodu- kui välismaade linna- ja aleviomavalitsuste korraldusest ja elust, tutvustades nende kavatsuste ja saavutustega jne.

Ajakiri ilmub 10 korda aastas.

Numbri hind 25 s., aastakäigu (10 numbrit) — kr. 2.50.

Saadaval ka vanemad aastakäigud.

Toimetuse ja talituse: Eesti Linnadeliit, Tallinn, Pikk 6
Telefon 431-58.

LINNAD JA ALEVID

EESTI LINNADELIIDU HÄÄLEKANDJA

Väljaandja: Eesti Linnadeliit, Tallinnas --- Vastutav toimetaja: V. Smetanin

№ 10

VII AASTAKÄIK

Toimetus ja talitus: Eesti Linnadeliit, Tallinn,
Pikk 6, telefon 431-58.

Ilmub 10 korda aastas.

Numbri hind 25 s.

27. märtsil

1935

Passiivse õhukaitse ehituspoliitilisi ja -tehnilisi probleeme.

E. Umbliä.

Tallinna linna gaasikaitse juhataja.

Passiivse õhukaitse organiseerimine ja korraldamine on praegusaja teravamaid päevaküsimusi riigikaitse alal kõigis riikides ja kõigi rahvaste juures. Oleme sel alal suurest osast naabreist nii mõneski suhtes jäänud maha. Kui me aga tahame püsida väärilise liikmena vabade rahvaste peres, siis on me rahvuslikuks kohuseks seda aktiivsemalt asuda passiivse õhukaitse (lühendatult PÕK) korraldamisele ja ettevalmistamisele oma jõu ja võimete kohaselt.

Tehnika ja rakendusteaduste suured edusammud ja kiire areng viimaseil aastakümneil on sõjapidamisviisis toonud suuri muudatusi. Tulevikusõjas on füüsilise inimjõu osatähtsus nihkunud tahaplaanile ja olulise tähtsuse on omandanud masin, materjal ja neid juhtiv vaimne energia. Maailmasõja arenemiskäik, eriti läänerindel, näitas selgesti, et miljonilised armeed ei suuda üksikeist otsustavalt lüüa ja sõjarinne püsib liikumatuna ja tardununa paigal, seni kui vastaseil on küllaldaselt kahureid, kuulipildujaid, laskemoona, sõjagaase ja terasnärvidega mehi, kes ei kaota oma otsustus- ja teovõimet, viibides nädalaid ja kuid keset kahurimürinat, tule- ja rauasadu, sõjagaasilaineid, elu ja surma piiril. Et lõpetada kiiresti sõda, on tarvis tabada vastase jõu- ja närvikava, hävitada tagalais asuvaid materjaalseid keskusi ja murda kogu rahva vaimne vastupanujõud. Moodsad õhurelvad võimaldavad vaenlasel rünnata sadu kilomeetreid rinde taga asuvaid elulisi keskusi ja asetada sellega sõjaohu kogu rahva varandust ja elu.

PÕK ülesandeks ja eesmärgiks on mõjuva kaitsesüsteemi loomine tagalas vaenlase õhurünnakute vastu. PÕK on uudne ala ja seejuures väga laialdane ala, mis

haarab kõiki igapäevase elu avaldusi ja korraldusi.

Käesolevas kirjutises püütakse juhtida lugejate tähelepanu mõningaile probleemele, millised kerkivad üles sellel alal, kus kaks iseseisvat distsipliini — PÕK ja ehitustegevus puutuvad kokku. Mitteeriteadlasena ehitustegevuse alal ei püüta ma seejuures seada üles siduvaid reegleid, eeskirju ja lahendusi. Tahan vaid mulle saadaval olnud kirjanduse abil tutvustada lugejaid täheldusväärilisemate ideedega sel alal. Kui ma selle kaudu suudan äratada me ehituseriteadlaste peres huvi PÕK ehituspoliitiliste ja -tehniliste probleemide viljelemise vastu, loen oma ülesande täidetuks.

Juba vanal ajal arvestati linnade ja asulate ehitamisel sõja võimalustega. Sellest annavad selget tunnistust vanad kindlusmüürid, vahitornid, vallid ja kraavid, mis omalajal ehitati ellanikkude poolt suurte materjaalsete ja jõukulutustega. Kodanikud olid sunnitud ajama läbi võimalikult väikese ruumiga, et mitte asjatult pikendada linnamüüre. Selle tagajärjel on veel tänapäeval paljude vanemate linnade keskosas näha kitsaid tänavaid, mis valmistavad suurt peavalu praegusaja tervishoiu- ja liiklemisnõudeile. Tulirelvade mõjuvuse kasvamisega muutusid müürid ja tornid otstarbetauks ja linnad kasvasid kaugele välja. Moodne sõjapidamisviis areneb jälle sinnapoole, et püüab mõjustada ehitustegevust, kuigi uusis suunis.

Relviks, millega tulevikusõda ähvardab tagalat, on eeskätt lennupommid. Moodsa lennuväe standardvarustusena tuntakse kolme liiki lennupomme: lõhke-, süüite- ja gaasipomme, kusjuures nad on loeteldud oma ohtlikkuse kahanevas jär-

jekorras. Lennupommide ehituse, hävitusvõime ja arenemise võimalused jäägu siinkohal kirjeldamata.

Ehitustegevuse üheks ülesandeks on kaitsevõimaluste loomine lennupommide vastu ja nimelt hooneile lõhke- ja süütepommide vastu ja elanikkonnale — lõhke- ja gaasipommide vastu.

Paljude nimekate eriteadlaste poolt on seatud üles nõudeid ja ulatuslikke projekte tulevikuehituspoliitika ja ehitustehnika alal, mis peavad juhtima ehitustegevuse PÕK nõudeile vastavaile radadele.

Kuigi ettepanekud ja projektid on üksteisest nii mõneski suhtes lahkuminevad, on neil kõigil ometi ühine eesmärk ja põhimõte, et tulevikulinna õhupilt peab muutuma, nii et linna õhuohtlikkus ja õhutundelikkus oleks minimaalne.

Asula õhuohtlikkus on teatavasti tingitud sellest, kui palju sõjaliselt tähtsaid märke, nagu valitsusasutisi, kaitseväeosade asupaiku ja varustusladusid, liiklemis- ja sidekeskusi, vabrikuid, tehaseid, elulise tähtsusega käitisi ja ettevõtteid, asub asula piirkonnas.

Asula õhutundelikkuse jaoks annab Schossberger järgmise valemi: $L = \frac{dB_v}{F_l}$

milles L tähistab asula õhutundelikkust, d — hoonestatud (õigemini katusealust) maaala m^2 , B — elanikkude arvu ühel ha, v — hoonete suhtelise asetuseviisi lisategurit, F — kogu ehitusmaaala m^2 ja l — olemasolevate ehitustehniliste PÕK korralduste lisategurit.

Eeltoodud valemi põhjal on selge, et asula õhuohtlikkuse ja õhutundelikkuse vähendamise otstarbel on tarvis: 1) eemaldada asula piirkonnast suure sõjalise tähtsusega märke ja hajutada ruumiliselt allesjäänuid;

2) suurendada vahekorda hoonestatud ja hoonestamata maaala vahel viimase kasuks hoonete hõreda asetuseviisi ja avarate tänavate, platside, murude ja parkide rajamise läbi. Uuem õhukaitset käsitlev kirjandus tunnustab hoonestatud ja hoonestamata maaala vahelise vahekorra 1:9 väga soodsaks, 1:6 — soodsaks ja 1:5 — küllaldaseks;

3) suurendada ja täiendada hoonete PÕK korraldusi;

4) hoida elanikkonna tihedus võimalikult madalal.

Need põhimõtted on püstitatud selleks, et nende najal otsida sobivaid lahendusi PÕK probleemidele moodsate suurlinnade

(üle 300 000 elanikuga) jaoks. Ometi peaks need põhimõtted mõningate reservatsioonidega olema rakendatavad ka meie oludes. On ju tõsi, et linna ehituspoliitikat ja planeerimiskava ei saa teha sõltuvaks ainult PÕK nõudeist, vaid seejuures on mõõduandvad ka teised tegurid, nagu majanduslikud, tehnilised, sotsiaalpoliitilised, kultuurpoliitilised, teravishoiulised ja teised kaalutlused. Need kaalutlused võivad sattuda mõnigi kord vastollu PÕK põhimõtetega. Kuid peab meenutama, et kui kord tuleb sõda, siis on see elu- ja surmaküsimus, see on me oleluse küsimus, mille ees kõik teised huvid ja teised küsimused nihkuvad taha-plaanile. Nagu kõik ideaalid, nii ka õhukindla linna ideaalipilt ei teostu kunagi täies ulatuses. Ometi me peame püüdma selle poole, otsima teid, kuidas sellele ligineda ja seejuures tasakaalustada kõigi tegurite mõju, mis on mõõduandvad linna ehituspoliitika ja planeerimiskava väljatöötamise ja teostamise juures. PÕK on nende tegurite hulgas alles uus, kuid seejuures eluline ja tähtis tegur.

Minnes edasi püstitatavate hoonete õhukaitse korralduste juurde, tekib esijoonel küsimus, milline hoonestik on üldiselt õhutundelikum, kas kõrge või madal. Lähedes ülaltoodud valemist ja pidades silmas majanduslikku momenti, vastab Schossberger sellele küsimusele järgmiselt: „Odavais ehitusrajoonel, kus maa kasutamistensiivsus ehitusotstarbeks on rohkem kõrvalise tähtsusega, on sobivaks ehitusviisiks madal ehitis (kuni kahekordne), kalleis ehitusrajoonel seevastu jälle kõrge ehitis (rohkem kui kuuekordne). Vahepealse kõrgusega (kolme- kuni kuuekordsed) ehitised on PÕK seisukohalt otstarbekohatuimad (majanduslikult aga tasuvamad!), sest odavad ja lihtsad PÕK korraldused pole selliste ehitiste ja nende elanikkude kaitseks küllaldased, kuna kallid ja täielikud jälle pole nende majandusliku kandejõu kohased.“

Ehituskonstruksioonist tuleb sama autori arvamuse järgi eelistada sõrestikehitust, raudbetoonist või puust, kusjuures üheks eesmärgiks olgu konstruksiooni võimalikult suure pidavuse saavutamine ühenduses ehitusmaterjali võimalikult kerge kaaluga. Lõhkepommi hävitustoitme mitmekesisus (plahvatusgaaside toime, maaalusid ja õhutõukeid, rusude ja kildude toime) seab üles ka mitmekesiseid nõudeid ehituskonstruksioonide suhtes. Ehitusviisi ja -materjali valiku kaudu tü-

leb saavutada sobivaima tasakaalu nende nõuete vahel antud olundis.

Mis puutub püstitatavate ehitiste kaitseesse süütepommide vastu, siis osutub sel alal esitatud projekttest vastavastuvõtavaimaks see, mille järgi ehitustehniliste tulekaitsekorralduste eesmärgiks olgu sellise olundi loomine, kus süütepommide lõhkemine ja põlemine leiab aset tule vastu kaitstud ruumis, olgu see siis majakatus (kerged pommid), pööningukord (keskmised pommid) või keldrikord (rasked pommid).

Olemasolevate ehitiste mõjuv kaitse lõhkepommide vastu leiab PÕK literatuuris vähe käsitlemist. Olemasoleva ehitise pihtamiskindlaks tegemine otsetabavate müriskude vastu pole oma kalliduse tõttu teostatav. Ka ehitustehnilised korraldused hoone varisemispidavuse ja killukindluse tõstmiseks kaitseseinete, liivakottide jne. abil on küllalt kallid ja oma olemusega nagu ei sobiks normaalolundi raamesse. Ometi tuleb arvestada nende kiiret püstitamisevõimalust sõjalise pinevuse korral nii mõnegi elulise tähtsusega või kunstilise väärtusega hoone juures.

Mõningate tulekaitsekorralduste teostamine olemasolevate hoonete juures on küll hädavajalik. Pealegi laseb see enast teostada võrdlemisi väikeste rahaliste kuludega. Rumpf ütleb nii: „Paisab, nagu oleks me linnad ehitatud Neero poolt selle eesmärgiga, et valmistada omale tulekahjuvaatemängu, kui tal selleks tuju tuleb.“ Seda võib kinnitada ka meie olude kohta. Siinkohal jäägu puudutamata aktiivse tulekaitse organisatsioon ja maitagu vaid lühidalt hädavajalike passiivse tulekaitse korraldusi. Esimeseks sammuks on pööningu kui tuleohtlikema majakorra korrastamine vastavalt passiivse tulekaitse tehnilisile nõudeile igasuguse tuldvõtva materjali ja koli eemaldamise, puuvaheseinte asemele traatvõrgust vaheseinte asetamise ja pööningupõranda katmise teel liiva, tuha või mõne muu halvasti soojust juhtiva tulekindla kihiga. Teiseks sammuks on pööningukorra ja väljapääsude kindlustamine tule vastu keemilisel teel (imbutamine tulekindlate segudega, katmine tulekindlate vööpadega, kas või lubjaga) või tulekindla välisvoodriga. Literatuuris soovitatakse isegi tarbekorral tulekindlate õhukaitseelagete ehitamist olemasoleva pööningulae peale. Mõned saksa firmad valmistavad selliseid, kohal kokkupandavaid õhukaitseelagesid. Oma kalliduse

tõttu on viimane korraldus meie oludes suuremas ulatuses raskteostatav. Peab ütleva, et tuleoht varitseb meid ka normaalolundis ja seepärast tuleb tulekaitsekorralduste teostamiseks tehtud kuludele vaadata kui produktiivseile kuludele, umbes nagu teatud liiki tulekindlustuspreemiaile. Siin peaks meie tulekindlustusettevõtted oma tariifes tegema soodustusi neile kindlustusvõtjaile, kelle kinnisvarade juures on teostatud vastavad tulekaitsekorraldused.

Lõpuks jõuame PÕK ehitustehniliste korralduste valusaima küsimuse juurde. See on kollektiivse kaitse võimaluste loomine elanikkonnale lõhke- ja gaasipommide vastu pihtamiskindlate varjendite ja gaasikindlate ruumide näol. Valus on see küsimus just seepärast, et selliste ruumide ehitamine nõuab suuri rahalisi kulutusi, ilma et mahutatud kapital end märgatavalt tasuks. Stellingwerf hindab varjendi ehituskulusid elumajas 1—3% peale kogu ehituskuludest. Schossberger'i arvamuse järgi on 2% hoone ehituskuludest selle summa piirväärtuseks, mille arvel peavad olema teostatud hoone tarvilikud PÕK korraldused. Meie olude kohased eelkalkulatsioonid on suuremad ja ulatuvad kuni 6% keskmise elumaja ehituskuludest. Mõningate artiklite massilise valmistamisega kulud muidugi vähenevad. Ometi varjendite ehitamiseta ei saa läbi ei evakuatsioonivõimaluste loomise ega detsentralisatsiooni kaudu. Kuid on selge, et meie majanduslik kandejõud lubab seda teostada suurte reservatsioonidega, eeskätt õhuohtlikumais ja tähtsamais rajoones, arvestades seejuures kõiki olemasolevaid eeldusi ja võimalusi, mis lubavad ehituskulusid redutseerida. Selleks oleks tarvis koguda statistilisi andmeid keldrite ja nende seisundi kohta olemasolevais majus, et selle abil töötada välja kõige otstarbekohasemalt varjenditevõrku.

Varjendi sobivaimaks asukohaks on suurema osa eriteadlaste arvamuse järgi maaalune ruum, eeskätt keldriruum. Vaadeldes varjendi sisseseadmise võimalusi elumajas, avaneb meile järgmine pilt. Elumaja keldris peaks jätkuma küllaldaselt ruumi selleks, et mahutada sinna kollektiivvarjendi majaanikkude tarvis ja peale selle laoruumid iga elukorteri jaoks küttematerjali ja muude majapidamistarvete mahutamiseks. Varjendi suuruse määrab ära majaanikkude arv, sest iga elaniku jaoks peab varjendis olema mini-

maalne õhuruum — 2 m³. Laduruumeks vajaliku keldripindala suuruse määrab elukorterite arv, kuna iga elukorteri jaoks peab olema teatav minimaalne põrandapind, näiteks 5 m². Siit selgub, et ehitatava maja kordade arv ja elukorterite arv igal majakorral pole PÖK nõuete seisukohalt enam meelevaldselt valitav, vaid on piiratud ülalmainitud võimaluste olulusega, kui mitte arvestada keldri laiendamist väljapoole maja piirjooni. Selliste majade projekte, mis ei vasta neile nõudeile, tuleb pidada otstarbekohatuiks. Praegu pole veel kindel, kui palju varjendeid tuleb tulevikus elumajusse ehitada. Ometi on väga otstarbekohane, vähemalt linna õhuohtlikemais rajoones püstitatavate elumajade juures juba algusest peale näha ette nende sisseseadmise võimaluse, kooskõlastada selle järgi maja ja keldri suurused ja arvestada keldrilae pidavuse.

Vaieldav on praegu küsimus, kas on otstarbekohane kasustada varjendit normaalolundi majandusliku ruumina (panipaigana, pesuköögina, rullimisruumina jne.) või mitte. Majanduslikult seisukohalt oleks see väga soovitatav, kuid teisest küljest raskendab see ruumi kiiret kordaseadmist kasustamiskõlblikuks varjendiks.

Varjendi suuruse, nagu mainitud ülal, määrab ära elanikkude arv, kelle kaitseks ta on määratud. Psühholoogilisel põhjusil ja võimalikkude katastroofide ulatuse piiramise otstarbel tuleb eelistada vähemaid varjendeid (20—50 inimese jaoks). Keskmise elumaja elanikkude arv ei tõusegi palju üle selle. Kuid avalikkude varjendite sisseseadmisel tuleb seda arvestada, olgugi, et suuremat varjendit on võimalik tehniliselt seada paremini sisse. Kui aga õhukallaletungi korral peaks ühes suures varjendis juhtuma mingi katastroof, siis avaldab see kogu elanikkonnale väga rusuvat mõju ja vähendab suuresti usku varjendite kaitsevõimesse üldse. Mõte lasta hukkuda maja ja varandust ja otsida kaitset proviisorilt sisseseatud varjendis, oleks halvaks ehitustehniliseks lahenduseks vajalikkude kaitsevõimaluste soetamise seisukohalt. Paigutada suuri inimhulki õhuohu korral keldrisse tohiks olla lubatav vaid juhtumil, kui keldri lagi on ehitatud täiesti vastavalt PÖK ehitustehnilisile nõudeile varisemis- ja pihtamiskindlaks.

Mis puutub pihtamiskindla varjendi ehitustehnilisisesse normidesse, siis on ras-

ke seada neid üles. Vauthier' järgi pakub absoluutset kaitset raskeimate otsepihtavate lõhkepommmide vastu 4 m paksune betooni- või 25 m paksune mullakiht. On selge, et täiesti pihtamiskindlate varjendite ehitamine on kui mitte majanduslikult päris võimatu, siis vaid üksikuil erijuhtumil teostatav. Ametlikud määrused varjendite ehitamiseks ei nõua ka pommikindlate, vaid varisemiskindlate varjendite ehitamist. (Varisemiskindla varjendi all on mõeldud sellist varjendit, mille lagi ei lange sisse kokkuvariseva maja rusude all).

Varjendi tähtsaimaks ja olulisimaks osaks on just tema lagi, mille ehitamine maksab $\frac{1}{3}$ kuni $\frac{1}{2}$ varjendi ehitamise ja sisseseadmise kuludest. Praegu puuduvad üldtunnustatud normid varisemiskindla keldrilae vastupidavuse kohta. Nende arvestamisel võiks ehk kasutada Schosberger'i poolt koostatud valemit: $P = P_t + P_n$, milles P tähistab varjendi lae kasulikku koormatist, P_t — 75% varjendi lae kohal asuva ehitusmaterjali koguraskusest ja P_n — 50% kõigi majakordade lagede kasulikkude koormatiste summast.

Eriti asjatundlikku arvestamist nõuab keldrilagede kindlustamine olemasolevais majus toetuskonstruktsioonide abil, kuna valesiasetatud toed massiivlagedes võivad kutsuda esile negatiivseid momente ja tõmbepingeid, mis ainult vähendavad lae pidavust.

Varjendiseinult nõutakse vastupidavust pommikildude ja plahvatuse tagajärjel tekkivate maaaluste ja õhutõugete vastu. Kirjanduse andmeil loetakse küllaldaseks vähemalt 38 cm paksust telliskivimüüri varjendi maapealse osa tarvis. Uste ja akende arvu tuleb piirata miinimumiga; liigsed on kõige parem müürida kinni.

Endastmõistetavaks nõudeks on mehaanilise pidavuse kõrval varjendi gaasikindlus.

Asjaolu, mis end laseb teostada igas elamus, on gaasikindlate ruumide sisseseadmine kollektiivkaitseks sõjagaaside vastu. Sel ajal, kui lõhkepommid sunnivad inimesi otsima kaitset sügaval maa all, pakuvad kõrgemad sfäärid jälle kindlamat kaitset gaasi vastu. Pole muidugi otstarbekohane ronida sõjagaasi eest paku katusele või pööningule, gaasivihma kätte, kuid gaasikaitse seisukohalt on soovitatav seada gaasikindlaid ruume sisse kõrgemal majakordadel. Ruumi asukoha

ja suuruse valikul tuleb pidada silmas asjaolu, et tõenäosim õhukallaletungiviis on kombineeritud rünnak kõigi lennupommiikidega korraga. Seejuures võivad lõhkepommid teha teed sõjagaasi sissepääsuks gaasikindlaises ruumesse. Lähedes sellelt seisukohalt, pole suured gaasikindlad ruumid otstarbekohased, kuna nende pihtamise tõenäosus on suurem. Praktilisimad oleks gaasikindlad ruumid üksikute elukorterite eeskodades, vannitu-

bades ja teisis sellesarnaseis ruumes, kus võimalikult vähe uksti ja aknaid.

Peab ütlema, et PÕK korraldamine juba üksi ehitustegevuse alal seab üles palju mitmekesiseid probleeme ja ülesandeid, mille lahendamine ja teostamine nõuab kodanikelt ohvreid. Kuid see on paratamatu. Ja kus on olemas tahe, seal on olemas ka tee selle teostamiseks. Tuleb ainult püüda rajada seda teed nii, et ta ei langeks välja me igapäevase elu raamest.

Poola linnaomavalitsused enne ja pärast 1933. a. reformi.

L. Kahkra.

Poola linnaomavalitsus on suuremaltjaolt iseseisva Poola vabariigi saavutis. Tähtsamaid edusamme Poola omavalitsuse arenemises on kahtlemata 23. märtsil 1933 antud ja sama aasta 13. juulil jõusseastunud omavalitsusorganisatsioonide muutmise seadus — omavalitsuste reform. Et hinnata vääriliselt selle seaduse alusel teostatava omavalitsuste põhipaneva reformi suurt riiklikku tähtsust, peab kõigepealt pidama silmas, et reformi teostamiseni kannatas omavalitsusorganisatsioon Poolas suure ebahütluse all, mis tingitud ajaloolisist tegureist.

Enne kui asuda lähemalt Poola omavalitsuste suure reformi vaatlemisele, peab täieliku ülevaate saamiseks peatuma reformi eelloo ja üldse omavalitsuste arenemiskäigu juures minevikus.

Praeguse Poola vabariigi loomisel liideti teatavasti Poola rahvuslik territoorium, mis nn. Poola jagamisil oli jaotatud kolme riigi — Vene, Saksa ja Austria-Ungari vahel, uuesti ühiseks orgaaniliseks rahvuslikuks tervikuks. Uuestisündinud iseseisva rahvusliku organismi püsiva ja pideva arenemise huves jäeti alul kehtima võõra võimu poolt loodud ja arenenud omavalitsusorganisatsioonid ühes nende kohta käivate seaduste ja määrustega, muutes viimaseid ainult neis osis, mis kandsid kas poola rahvuslike huvidega vastolus seisvat või ebademokraatlikku iseloomu.

Austria-Ungaris kehtis maailmasõjani 1849. a. põhimõttele rajatud krahv Stadion'i liberaalne (1848. a. revolutsiooni mõjutusel) kogukonnaseadus („*Gemeindevorordnung*“) nii linna kui maa kohta, millega rajati valitud kogukonnaesindus iseseisva teotsemisõigusega.

Valimisõigus polnud üldine; sellise õiguse evisid vaid maksumaksjad.

Endise Austria-Ungari keiserrigi provintsest moodustatud vojevoodkondades, kus linnaomavalitsused olid juba enne maailmasõda, jäid kehtima need õiguslikud normid ja omavalitsusorganisatsioonide kujud, mis olid kutsutud ellu aastakümnete jooksul elanikkonna teadvusse juurdunud Austria-Ungari võimu all. Austria-Ungari keiserrigist eraldatud Galiitsias oli poola rahvusele võimaldatud otsene ja otsustav mõju linnaomavalitsusis, kus oli pandud kehtima kohaliku rahvusliku autonoomia põhimõte. Seetõttu oli poola rahvale võimaldatud aktiivne ja otsustava mõjuga osavõtmine omavalitsuste tegevusest nii linnades kui ka maal.

Seevastu aga endise Saksa või Preisi provintses oli kõrgesti arenenud ja mõnes suhtes isegi eeskujulik omavalitsusorganisatsioon, kuid saksa rahvas moodustas seal majanduslikult jõukama vähemuse, tegeledes äri ja väiketööstuse alal, mis andis valitseva kolmeklassilise valimissüsteemi tõttu sakslasile omavalitsusis, eriti linnades, rõhuva enamuse, kuna poolakad olid vaesed töölised, kel oli raske, kui mitte päris võimatu saavutada mainimisväärt esindust kogukonnaomavalitsusis.

Preisi 1891. a. kogukonnaseaduse järgi oli kogukonna täidesaatva võimu esindajaks valitsuse ametnik. Piiratud valimisõigus takistas poolakail teostada omavalitsuslikes asjus midagi positiivset.

Preisi 1808. a. liberaalne linnaseadus (nn. Stein'i linnaseadus), kus oli nähtud ette valitud volikogu ühes valitud linnavalitsusega, muudeti 1853. a. lõplikult; selline olund kestis maailmasõjani. Poola

omariikluse ajal võeti see seadus uuesti tarvitusele Ida-Preisi provintses. 1921. a. muudeti vaid siseministeeriumi eeskirjaga määratud kogukonna liikmete ja valimiskorra suhtes.

Nii tõkestasid Preisi võimud kaudsete abinõudega poola rahva aktiivset osavõttu omavalitsusasjade juhtimisest.

Kuid praeguse Poola vabariigi suuremas osas, nn. Kongressi-Poolas, mis kuulus enne maailmasõda Vene riigile, polnud üldse linnaomavalitsusi. Linnaasjade juhtimine ja korraldamine oli täies ulatuses administratiivvõimu käes, linnaomavalitsusi moodustasid maale ja rahvale võõrad ja enamaltjaolt koguni vaenulikult suhtuvad vene ametnikud.

On täheldamisvääriline unikum kogu kultuurilises Euroopas: suur maaala kümnekond miljoni elanikuga ja nii tähtsate linnadega, suurlinnadega, nagu Varssavi ja Lodz, ja täitsa ilma linnaomavalitsusteta! Sellist olundit polnud kusagil mujal Euroopa kultuurpiirkonnas, arvatud väga Vene poola rahvusega kubermangud.

Vene valitsus ei usaldanud anda poola-kaile omavalitsuslikku korraldust ja isegi lasta võtta osa omavalitsustööst. Nii oli Varssavi 1916. aastani ainsaks suurlinnaks Euroopas, kus polnud üldse mingit omavalitsust, kuna linnavalitsuse moodustasid tsaarivalitsuse poolt määratavad vene rahvusest isikud — ilma kohalike elanike osavõtuta.

Poola linnad, eriti suurem osa Vene-Poola linnu, oli heakorralt haletsemisvääriliselt halvas seisundis. Nii polnud poolis alla 50 000 elanikuga linnades mingit valgustust, rääkimata kanalisatsioonist, tänavraudteest, haiglaist ja koolest, mis ei kannatanud välja üldse mingit arvustust.

Vene valitsus lubas mitmet puhku, eriti peale 1905. a., kutsuda poolakaid võtma osa omavalitsustööst. Nagu saatuse ironia tõttu asuti ainult maailmasõja ajal nende lubaduste täitmisele Vene sõjaväe paanilise taganemise eelõhtul, kus poola-kaile annetati väga tähtsusetat, puudulik ja piiratud omavalitsuseadus, mis pole ka kunagi astunud jõusse.

Alles Vene võimude alt vabanemisel, Saksa-Austria sõjaväelise okupatsiooni ajal sai Poola rahvas neis endis Vene kubermangudes õiguse ja võimaluse ajada ise oma asju omavalitsusorganite kaudu.

Kui lahinguväljal purustatud Vene sõjavägede riismed lahkusid paaniliselt Poola territooriumilt, lahkus koos sõjaväega ka suurem osa Vene riigi ametnikke.

Siis asusid kogu maal spontaanselt tekkinud poola kodanikkude komiteed võtma linnaasjade korraldamise oma kätte, moodustades neid idusid, millest on võrsunud ja kujunenud praegused linnaomavalitsused. Need kodanikkude komiteed avaldasid erakordselt hoogsat ja energilist tegevust ja püüdsid saada võimalikult laias ulatuses poola rahva siseasjade korraldamist ja juhtimist oma kätte, et seeläbi töötada suuremas sõltumatuses okupatsioonivõimudest.

Poola linnade kodanikkude komiteed arenesid sel teel tähtsaks valitsemisasutisteks. Varssavis näiteks võttis linna kodanikkude komitee oma kätte mitte üksi kogu linnaomavalitsuse funktsioonid, vaid organiseeris ja juhatas ka politseitegevust kodanliku omakaitseorganisatsiooni loomise teel, võttes oma kanda isegi puhtpolitseilised funktsioonid. Peale selle lõi Varssavi kodanikkude komitee laiaulatusliku hoolekandeorganisatsiooni ja täielikud kohtuasutised. Kuid need poola seltskonna algatusel spontaanselt tekkinud kodanikkude komiteed asendati juba sõja ja okupatsiooni kestel valimiste teel moodustatud linnavolikogude ja -valitsustega.

Poola valitsuse esimesi tähtsamaid samme iseseisvuse saabumisel oli legaliseerida Vene-Poolas rahvuslikul algatusel tekkinud omavalitsusorganid, mis leidis aset 1919. a. veebruaris Poola vabariigi presidendi poolt avaldatud dekreediga. Poolteist aastakümnet pakkus Poola omavalitsusorganisatsioon väga kirjut pilti. Riigi territooriumi üksikuis osis olid omavalitsused organiseeritud kolme suuresti üksteisest olulisest joonis ja tähtsamais üksikasjus erinevate süsteemide alusel. Selle aja jooksul on korduvalt püütud seaduseandlikul teel ühtlustada üleriiklikult Poola omavalitsuste struktuuri. Omavalitsuste üldreformi küsimus oli mitmel korral tõsiselt päevakorral, kord Poola parlamendi — seimi algatusel, siis valitsusasutiste ja vahest ka Poola omavalitsuste liitude algatusel omavalitsustege laste üleriiklikel kongressel, kus just omavalitsuste ühtlustamise küsimus oli arutatavamaid akuutsemaid probleeme. Töötati välja hulk reformikavu, nii nagu meilgi. Kuid ükski neist ei leidnud üldist heakskiitu ja tunnustamist. Seetõttu venis Poola omavalitsuste ühtlustamine 1933. aastani. Need eeltööd ja kavad osutusid üldreformile kasulikuks materjaliks. Ka viieteistkümne aasta jooksul

saavutatud teadmused omavalitsusastute tegevuses aitasid tunduvalt kaasa üldreformi väljatöötamisel, andes rikkalikke materjale ja häid näpunäiteid reformeerijaile. Poola omavalitsuste suurel üldreformil on omavalitsusorganisatsioonide üleriikliku tegevuse ühtlustamise kõrval ka teine tähelepanuvääriline tulemus, nimelt ratsionaliseeriti põhipanevalt nii sisuliselt kui laadilt kogu omavalitsusaparaadi asjaajamise korda.

Poola vabariigi põhiseaduse (17. märtsist 1921) § 65 näeb ette nelja liiki omavalitsusi: valla-, maakonna-, vojevoodkonna (kubernangu-) ja linnaomavalitsusi. Sama põhimõtte alusel on kogu Poola riik jaotatud administratiivühikuteks. Poola omavalitsuste organisatsioonilise struktuuri moodustavad kõrgemate ühikutena vojevoodkonnaomavalitsused. Neid nelja liiki omavalitsusi ühtlustati võimalust mööda 1933. a. üldreformiga struktuuriliselt ja funktsionaalselt. Kõigepealt korraldati reformiga ühtlaselt valimised vastavasse omavalitsusastutusse. Hääleõiguslik on iga Poola vabariigi kodanik, kes vähemalt 24 aastat vana ja kes ühe aasta elunenud vastava omavalitsuse territooriumil. Hääleõiguse kaotavad ainult need, kes kehtivate seaduste põhjal on kaotanud valimisõiguse seimi valimisel. Valida omavalitsuse esinduskokku võib uue seaduse järgi igat hääleõiguslikku kodanikku, kes vähemalt 30 aastat vana.

Valimisi reguleerivate seaduslike normide uuestiredigeerimisel võeti ülimaks juhtnööriks põhimõte, et omavalitsusastutised pole kutsutud ellu poliitiliseks tööks, vaid rahvusliku produktiivse töö tegemiseks sotsiaalsel, majanduslikul ja kultuurilisel alal. Lähtudes neist arusaamisest omavalitsuste ülesannete täitmisel, on püütud võimalust mööda vähendada ja lokaliseerida erakondade ja puhtpoliitiliste rühmituste mõju, kuna juhtivaks põhimõtteks omavalitsuste esinduskogude valimisel on pandud kehtima isikuvahimise printsiip. Igalpool, kus olud seda vähegi võimaldavad, hääletavad kodanikud kindlate ja neile tuntud isikute poolt, seal aga kus valimisel esinevad nimestikud, võimaldab uus omavalitsusseadus igale kodanikule anda oma hääl vaid neis nimestikes esinevatele isikutele, kes talle on vastuvõetavad omavalitsuse juhtidena, lubades tühistada oma hääl neis nimestikes esinenud isikute suhtes, keda

valija ei soovi näha valitute hulgas, kelle vastu hääletajal puudub usaldus.

Samuti on püütud omavalitsuste töö produktiivsuse tõstmiseks vähendada uue valimissüsteemi väljatöötamisega võimalust, et omavalitsuste asju ei hakkaks ajama esinduskogu sageli juhusliku enamuse diktatuur. Ka on pandud kehtima põhimõte, et sotsiaalseile, majanduslikele ja vähemusrahvusile peab võimaldatama aktiivne osavõtt omavalitsustööst.

Poola omavalitsuste suure reformiga on püütud ühtlustada omavalitsusorganisatsioonide mitmekesisist tegevust mitte üksi territooriaalselt üle kogu riigi või teisiti öeldud „horizontaalselt“, vaid ka „vertikaalselt“, mis tähendab organisatsioonilise struktuuri ühtlustamist omavalitsuste kõigil neljal liigil.

23. märtsil 1933 antud omavalitsusseadus ühtlustab korraldavate ja täidesaatvate omavalitsusorganite tegevust: „rada“ (nõukogu, volikogu), kollegiaalse maavalitsuse ja selle eesotsas seisva keskvallitsuse ees vastutava isiku. Kõigi omavalitsusastutiste volikogu kannab ühise nimetuse „rada“. Täidesaatvaid organeid on omavalitsusil kaks — kollegiaalne valitus, mille eesotsas seisab suure võimupiiriga isik, nii et isikuprintsiip on õige tugevasti arenenud, kes kannab isiklikku vastutust omavalitsuse ees. Vallaomavalitsus on selleks „wojt“ (vallavanem), linnades — „burmistrz“ (linnapea). Kui linnas on üle 25 000 elaniku, siis linnapea kannab ametlikult nimetust „prezydent miasta“ (linnapresident). Maaomavalitsus on selliseks isikuks „starosta“ (maaülem). Konfliktide vältimiseks korraldava ja täidesaatva organi vahel on uues omavalitsusseaduses fikseeritud täpselt nende organite tegevus- ja võimupiirid. Korraldavate ja täidesaatvate organite kompetentsi vahele on tõmmatud sirged ja selged jooned. „Rada’le“ jätab uus omavalitsusseadus normatiivsed ja kontrollõigused. „Rada“ otsuste kinnitamist vajatakse ainult erakordseil juhtumel, kui see evib eriti suure tähtsuse või koormab omavalitsuse rahandust uue ja kestva iseloomuga kohustustega. Uue seadusega on piiratud omavalitsuste kollegiaalsete täidesaatvate organite kompetentsi. Täidesaatvate organite ülesandeks on eeltööde tegemine volikogude koosolekute jaoks, kaaluda ja valmistada ette volikogude otsuseid, kuid suuremate ja tähtsamate ülesannete hulka kuuluvad selliste valitsemisasjade otsustamine, mis vaja-

vad erilist ja põhjalikku asjasse süvenemist ja kõigekülgsemat kaalumist. Kõik muud omavalitsusasjad, ka jooksvad valitsemisasjad, eriti kiire iseloomuga, otsustab täiesti iseseisvalt ja ainuüksi vojevoodkonna vojevooda, maakonnas maapäev, vallaomavalitsusis vallavanem ja linnades — linnapea ning linnapresident, kes selle eest kannavad täielikku vastutust. Niisiis on omavalitsuste esimeeste võimupiire laiendatud õige tunduvalt.

Omavalitsusühiku juht, mille all tuleb mõista maapäevamat, vallavanemat, linnapead, on uue seaduse järgi eranditult ühel ajal volikogu esimeheks ja kollegiaalse täidesaatva organi juhiks. Seega on pandud nagu alus „personaalunionile“, kus korraldava organi — volikogu ja täidesaatva organi — valitsuse ülesannete korraldamine on antud ühe isiku kätte. Seeläbi loodetakse saavutada suuri positiivseid tulemusi omavalitsusorganite töö kooskõlastamise ja produktiivsuse tõstmise mõttes. Kõigi omavalitsusorganite organisatsioonilise ühtlustamisega on seaduses fikseeritud ka organite volituste kestus. Kõik omavalitsusorganid valitakse viieks aastaks, arvatud välja suuremate linnade presidendid ja nende abid, kelle ametivolitused kestavad kümme aastat.

Poola omavalitsusorganide ja nende funktsioonide ühtlustamiseks on palju aidanud kaasa reformi normatiivsed määrused või juhised riikliku järelevalve kohta. Vahekord riigi ja omavalitsuste vahel on uue seadusega määratud kindlaks selgesti ja täpselt ja korraldatud ühtlaselt omavalitsuste kõigi liikide kohta.

Seaduseandja põhimõtteks on olnud, et omavalitsusorganid oleks laadilt avalik-õiguslikud administratiivasutised, kes on kohustatud töötama koos riikliku administratsiooniga ja seda täiendama, moodustades harmooniliselt kooskõlastatud avalik-õigusliku administratiivse terviku. Vastavalt sellele on ka tõmmatud omavalitsuste üle kontrolli teostatava riikliku järelevalve piirid. Omavalitsusorganid ja -asutised on oma tegevuses, niipalju kui see puutub sisemisse asjaajamisse, täitsa autonoomsed, töötades vabalt ja täielikus sõltumatuses riiklikest ametiasutisist. Kuid riiklikku järelevalvet teostatavatel asutusil ja organeil on õigus igal ajal astuda vahele, kui omavalitsusorganid oma tegevuses toimivad seadusvastaselt või astuvad oma võimupiirest üle, samuti ka juhtumel, kus omavalitsusorga-

nite tegevus ilmsi riivab riigi või ühiskonna huve.

Riiklike organite järelevalve võimaliku omavoli vastu on omavalitsused kaitstud seaduseandlikul teel neile antud õigusega panna kohtu kaudu kehtima oma õigusi, kaevates kohtule riiklike järelevalveasutiste otsuste ja nende poolt tarvitusele võetud surveabinõude peale. Nüüd on uues omavalitsusseaduses täpselt fikseeritud, milliseid vahendeid ja abinõusid on järelevalveorganeil üldse lubatud võtta tarvitusele. Pole huvitusest märkida, et riiklike järelevalveasutiste osa ülesandeid on pandud ka kõrgemaastmelisile omavalitsusorganeile. Näiteks vallaomavalitsusile ühes alla 25 000 elanikuga linnade omavalitsusile on esimeseks järelevalveinstantsiks maavalitsus. Suuremate üle 25 000 elanikuga linnade omavalitsusile ja maavalitsusile on esimese astme järelevalveinstantsiks vojevooda ühes vojevoodkonnaomavalitsusega. Ainult pealinnale Varssavile on esimeseks ja ühtlasi ka viimaseks riiklikuks järelevalveinstantsiks vahenditult Poola vabariigi siseministeerium.

13. juuli 1933. a. omavalitsusorganisatsioonide osalise muutmise seaduse alusel teostatakse Poolas suurejooneline ümberkorraldus omavalitsuste kõigil astmel. Organisatsiooniline töö on alatud vaid omavalitsuste kõrgemal astmel — vojevoodkonnaomavalitsusis. Vojevoodkonnaomavalitsusi on senini loodud vaid Poola läänepoolsel territooriumil (Pomorze, Poznan, Slask), mis enne maailmasõda kuulusid Saksale, kus nüüd vojevoodkonnaomavalitsused on endiste Preisi nn. provintsiaalomavalitsuste otseiseks järeletulijaks. Vojevoodkonnaomavalitsuste organiseerimine ja loomine riigi muus osas on ajutiselt lükatud edasi vojevoodkondade piiride lõpliku kindlaksmääramiseni seaduseandlikul teel, mida senini pole veel suudetud teostada. See pärast pole ka omavalitsuste organisatsioonide muutmise seaduses 23. märtsist 1933 veel nähtud ette vojevoodkonnaomavalitsuste ellukutsumine riigi neis osis, kus need praegu veel puuduvad. Reformis pole ka puudutatud läänepoolsete vojevoodkondade omavalitsuste, Preisi ajalt päritud organisatsiooni ümberkorraldamist piiride suhtes. Poznani ja Pomorze vojevoodkondades on vojevoodkonnaomavalitsuse organisatsioon veel praegugi väga sarnane neil maaaladel varem kehtinud Preisi provintsiaalomavalitsus-

organisatsioonile. Slaski (Sileesia) vojevoodkonnas on juba aastaid tagasi teostatud olulised organisatsioonilised muudatused, nii et seal erineb vojevoodkonnaomavalitsus niihästi oma organisatsioonilt kui ka seaduslikult tegevuspiirkonnalt väga tunduvalt Preisi provintsiiaal-omavalitsusist, seega ka Poznani ja Pomorze vojevoodkonnaomavalitsutse praegusest organisatsioonist. Slaski vojevoodkond on moodustatud üheltpoolt endisest Preisi Ülem-Sileesiast, teiselt poolt varem Austria-Ungari kuningriigi alla kuulunud Cieczyni (Tešeni)-Sileesiast, mis nüüd liidetud Poola piires autonoomseks omavalitsus- ja administratiivühikuks. Slaski vojevoodkond evib Poola vabariigis täiesti erandliku seisukoha temale 15. juulil 1920 kehtima pandud seaduse põhjal antud õige laialdase autonoomia tõttu.

Niisiis vojevoodkonnaomavalitsuste korraldamine ühes kindlate piiride määramisega on lõkatud edasi. Omavalitsuste teiste astmete — maa-, linna- ja vallaomavalitsuste suhtes on aga juba põhipanev ümberkorraldus tehtud, nagu tähendatud ülal, 23. märtsi 1933. a. seaduse alusel. Seega on ühtlustatud omavalitsusorganisatsiooni ja nende õiguslike funktsioonide piirid n. ö. „vertikaalselt“ omavalitsuste kõigil astmel. Selle suure ja põhipaneva reformiga on nüüd omavalitsused ühtlaselt korraldatud kogu Poolas, kus varem riigi üksikuis osis olid kehtivusel väga mitmekesised ja ükssteisest oluliselt väga lahkuminevad seadused, näiteks lääne-vojevoodkondades (Poznani, Pomorze) endised Preisi seadused, lõuna-vojevoodkondades (Krakovi, Lvovi, Stanislavovi, Tarnopoli) — endised Austria-Ungari seadused, kesk-vojevoodkondades (Varssavi, Lodzi, Kielce, Lublini, Bialystoki) — Poola riigipea dekreediga veebruaris 1919 kehtima pandud seadused, ida-vojevoodkondades (Vilno, Novogrodeki, Polesie, Volõõnia) — endise idaproovintside kindralkomissari määrused juunist ja augustist 1919.

Selle kirju ja võimatuseni ebaühtlase omavalitsusorganisatsioonilise struktuuri asemel on nüüd Poolas omavalitsusasjandusele pandud ajanõuetekohaseile põhimõtetele rajatud uus, kogu riigile ja kõigile omavalitsusile ühtlane seaduslik alus. Ainukese erandina on Slaski vojevoodkond, mille kohta uus omavalitsusseadus pole kehtiv ja kus seetõttu omavalitsusorganisatsioon peab jääma en-

diseks kuni Slaski maapäev selle autonoomse territoriaalse ühiku seaduseandlik instants („sejm“) võtab vastu ja paneb kehtima sellekohase seaduse.

Poola vabariigis on praegu üldse 603 linnavalitsust. Suurem osa neist — 550 kuuluvad omavalitsusühikuna maaomavalitsuse alla. Ainult 53 suuremat linna üle 25 000 elanikuga ei kuulu maaomavalitsuse alla, moodustades iseseisvaid omavalitsusühikuid.

Vallaomavalitsuste reform, mille ühe tähtsamaks tulemuseks on muuseas olnud vallaomavalitsuse suuruse ühtlane normeerimine üle riigi ja selle tagajärjena vallaomavalitsuste suur koondamine ligikaudu ühe neljandiku võrra endisest üldarvust, on toonud esile ka olulisi muudatusi paljudele väikesile linnaomavalitsusile, eriti neis vojevoodkondades, mis enne maailmasõda kuulusid Austria-Ungari alla.

Mitte ainult tuhandeid vallaomavalitsusi pole „alandatud“ uue omavalitsusseaduse jõusseastumisega, vaid ka terve rida seniseid linnaomavalitsusi on saanud samalaadilise „karistuse“ osaliseks, langevades neid alamaile astmeile. Rida endisi linnavalitsusi loetakse uue omavalitsusseaduse järgi ainult vallaomavalitsusiks, kusjuures isegi need linnaomavalitsused, mis ei suutnud rahuldada 23. märtsi 1933. a. seaduse nõudeid vallaomavalitsuse suuruse kohta, on omavalitsusühikuteks „alandatud“ küladeks („gromada“). Sellise kurva saatuse osaliseks osutusid peamiselt Galiitsias asetsevad linnaomavalitsused, kus 1933. a. reformini valitseti Galiitsia 3. juuli 1896. a. maa-seaduse alusel. Väikesiks osutusid kõik alla 3000 elanikuga linnaomavalitsused, milliseid ühe aasta jooksul peale omavalitsusseaduse jõusseastumise, s. o. alates 13. juulist 1934, pole siseministri määrusega tunnustatud linnaomavalitsusiks ja muutusid seega automaatselt vallaomavalitsusiks. Kuigi väikseimad linnaomavalitsused muutusid vallaomavalitsusile alluvaiks allühikuikeks — „gromada“deks“, jättis seadus neile siiski rahanduse alal linnaomavalitsuste õigused ja peale selle õiguse nimetada endast endiselt linnaks.

Poola linnaomavalitsuste seesmine struktuur on täiesti analoogiline maa- ja vallaomavalitsusute omadega. Igal linnaomavalitsusel on kolm administratiivorganit: linnanõukogu („rada“), siis linnavalitsus („zarzad“) ja linnapea („bur-

mistrz“), kes üle 25 000 elanikuga linnas kannab nimetust „linnapresident“ („prezydent miasta“). Linnanõukogu, mis vastab meie linnavolikogule, esimeheks on linnavalitsuse esimees — linnapea või linnapresident. Mõlema organi — korraldava ja täidesaatva — juhtimine on koondatud ühe isiku — linnapea või linnapresidenti kätte, milline põhinõte läbib punase joonena omavalitsuste 1933. a. reformi. See on toonud paljudele Poola linnaomavalitsusile ka täieliku struktuurilise uuenduse seesmises omavalitsusorganisatsioon. Reformini oli linnapea ka linnavolikogu esimeheks ainult väiksemis linnades, mis kuulusid väiksemate ühikutena maaomavalitsuste alla. Kõigis suuremais, üle 25 000 elanikuga linnaomavalitsusis oli aga linnavolikogu juhiks eriline linnavolikogu esimees. Linnavolikogu, ehk uue omavalitsusseadusse järgi linnanõukogu, suurus sõltub linna suurusest. Alla 5000 elanikuga linnades on 12 linnavolinikku; see arv aga tõuseb, vastavalt linnaomavalitsuse elanikkonna arvule, kuni 72-ni; viimane arv vastab üle 150 000 elanikuga linnale.

Pealinna Varssavi linnanõukogu koosneb 100 volinikust.

Väiksemis linnaomavalitsusis, mis alluvad maaomavalitsusile, koosneb linnavalitsus linnapeast, tema abist ja nõunikest. Suuremais linnades aga, mis ei allu maaomavalitsusile, koosneb linnavalitsus linnapresidentist, ühest või mitmest abist ja linnanõunist. Üle ühe linnapresidenti abi võib panna ametisse ainult üle 50 000 elanikuga linnades, milleks on nõutav linnanõukogu vastav otus. Linnapresidenti abide arv on aga piiratud teatava ülemmääraga, näiteks Varssavis ei tohi see arv ületada viit, Krakovis, Lvovis, Lodzis, Poznanis ja Vilnos — kolme, kuna aga kõigis teisis üle 50 000 elanikuga linnades võib olla kõige rohkem kaks linnapresidenti abi ja sedagi ainult erakordseil juhtumel ja ainult riikliku järelevalveasutise igakordsel loal. Omavalitsusseadusega on määratud kindlaks ka linnanõunikude arv, mis ei tohi ületada 10% linnavolinikkude üldarvust, kuna väiksemis linnaomavalitsusis peab neid olema vähemalt kolm. (Järgneb.)

Märkmeid perekonnanimede ja nimede eestistamise alalt.

O. Angelus.

Abidirektor Siseministeriumis.

Käesolevas artiklis puudutatakse peamiselt kaht küsimust perekonnanimede ja nimede eestistamise alalt: 1) kuulutamist „Riigi Teatajas“ ja 2) asja keelelist külge, kusjuures eestistamise all on mõeldud niihästi võõrapäraste perekonnanimede ja nimede eestipäraseks muutmise kui ka eestipäraste perekonnanimede muutmise nende halva või labase tähenduse või halva kõla tõttu.

Perekonnanimede korraldamise seaduse (RT 91—1934) § 12, 14 ja 26 põhjal kuulutatakse „Riigi Teatajas“: 1) perekonnanimede ja nimede muutmise soovivaldusist (eelkuulutus) ja 2) perekonnanimede ja nimede muutmise otsusist (lõplik kuulutus), kusjuures sama seaduse § 4 ja 7 põhjal on kuulutusmaksust (§ 10, p. 3) vabad kuni 1. jaanuarini 1937 (§ 1) need kodanikud, kes soovivad oma perekonnanime või nime eestistada või eestipärast perekonnanime muuta halva või labase tähenduse või halva kõla tõttu.

Peale siseministri otsustavad perekonnanimede ja nimede eestistamise ja halvakõlaliste või -tähenduseliste eestipäraste perekonnanimede muutmise asju teadupärast veel omavalitsuste perekonnaseisuametnikud siseministri poolt kõnesoleva seaduse § 2 alusel 14. detsembril 1934 tehtud otsuse põhjal perekonnanimede ja nimede muutmiste sooviavalduste otsusmise asjus (RT 107—1934).

Et panna kehtima ühtlane „Riigi Teatajas“ kuulutamise kord, anti Siseministeriumi ringkirjaga 7. veebruarist 1935, nr. 1313 omavalitsuste perekonnaseisuametnikele kätte vormid, mille järgi koostada ja edasi saata kuulutisi „Riigi Teataja“ jaoks, kusjuures kuulutised saadetakse samas ringkirjas väljavõttena toodud siseministri 28. jaanuari 1935 otsuse nr. 1096 põhjal „Riigi Teatajale“ Siseministeriumi kaudu. Seda Siseministeriumi eelkontrolli korda kuulutiste suhtes sundis panema kehtima tegelik elu: juba

esimesist perekonnaseisuametnikkude poolt „Riigi Teatajale“ saadetud kuulutisist selgus, et kaugelt suurem osa neist ei vasta selliste kuulutiste vormilisele nõudele (olgu et Siseministeeriumi kuuluste näol oli perekonnaseisuametnikel hulk eeskujusid samas „Riigi Teatajas“) ega ka sisulisile nõudele (lubati muuta näiteks perekonnanimi „Lillevere“, mis ometigi on puhteestipärane ja igasuguse halva tähenduseta ja kõlata perekonnanimi, lubati võtta uueks nimeks „Alfred“, mis tohiks olla vägagi võõrapärane nimi, kuigi seda kannab palju eestlasi jne.).

Vaatamata sellele ringkirjale ja selles toodud seletusile ja vormele, kipuvad perekonnaseisuametnikud patustama kuulutiste osas, kusjuures kõrvalekaldumised on jällegi kahte laadi: vormilised ja sisulised, s. o. kuulutised ei vasta tihti ülesseatud vormilisele nõudele või aga kuulutisist selgub, et perekonnaseisuametnikud on võtnud jaatavale otsustamisele asju, milleks neil puudub alus Perekonnanimede korraldamise seaduse järgi. Mõlemal juhtumil võidak tagasi saata kuulutis parandamiseks vormiliste nõuete kohaselt või asja sisuliselt uuestiotsustamiseks.

Mis puutub kuulutiste vormilisse külge, siis ei aja Siseministeerium väga taga vormi täpsust, ei nõua seda ses mõttes mitte, et iga väikese vormivea pärast ei saadeta kuulutist tagasi. Seda ei tehta mitte seepärast, et ei taheta tülitada perekonnaseisuametnikke, vaid selleks, et mitte lasta asjatult oodata asjaajamisest eemal seisvat kodanikku, kelle huves toimub kuulutamine ja selle kaudu perekonnanime või nime muutmise otsustamine. Küll aga tagastatakse kuulutised vormilisel põhjusil, kui vormiliste vigade tõttu kipub minema segi kuulutise sisu ja kui üks ja sama perekonnaseisuametnik kordab järjekindlasti samu vigu, vaatamata sellele, et ta, võrreldes saadetud kuulutist „Riigi Teatajas“ ilmunud kuulutisega (millist võrdlust tuleb teostada järjekindlasti, et kontrollida, kas „Riigi Teatajasse“ pole kogemata sattunud trükiviga), peaks kord märkama vahet ja sellest tegema järeldusi, kas või Siseministeeriumi ühaltähendatud ringkirja kord lähemalt lugemise näol.

Näitena tehtud vigadest olgu toodud järgmised vead, mis on osalt vormilist, osalt sisulist laadi.

Üks ja sama perekonnaseisuametnik märgib ühes ja samas kuulutises: nr. 1

all enne nime ja siis perekonnanime (näiteks „Marta Lasberg“) ja nr. 2 all enne perekonnanime ja siis nime (näiteks „Feldmann Arnold“); nr. 3 all aga esineb juba mingi arusaamatus „Ernst Aleksander“; milline neist on siis nüüd nimi ja milline perekonnanimi, sest mõlemad, nii „Ernst“ kui „Aleksander“ on nimed ja mõlemad esinevad meil ja mujal perekonnanimedena! Kui perekonnaseisuametnik oleks olnud järjekindel nime ja perekonnanime asetamisega, kui tal oleks vähemalt kombeks olnud panna koma perekonnanime taha juhtumil, kui perekonnanimi seisab nime ees, oleks asjast veelgi saadud aru.

Teine perekonnaseisuametnik saatis edasisaatmiseks „Riigi Teatajale“ perekonnanime muutmise sooviavalduse kuulutise, milles uute, soovitud perekonnanimedena oli märgitud kolm perekonnanime! Perekonnaseisuametnik otsustab Perekonnanimede korraldamise seaduse § 12 põhjal, kas sooviavaldises perekonnanime muutmiseks esitatud põhjused on küllaldased (s. o. kas on tegemist perekonnanime eestistamisega või halvapärase perekonnanime muutmise; muutmised teisel põhjusil ei kuulu tema otsustamisele) ja kas pole ülalmainitud seaduse § 11 tähendatud takistusi perekonnanime muutmiseks. Kui asi selles mõttes on korras, seab ta kokku kuulutise ja saadab selle Siseministeeriumi kaudu avaldamiseks „Riigi Teatajas“, kutsudes üles asjast huvitatud isikuid ühe kuu jooksul (§ 6, sest on tegemist lihtsustatud korraga), arvates kuulutise „Riigi Teatajas“ ilmumise päevast, teatama kirjalikult oma vastuvaidlusi perekonnanime kavatsetavale muutmisele. Kui saadetakse kolm uut perekonnanime ühe isiku kohta, millise neist peab siis valima Siseministeerium, või kui Siseministeerium peaks miskipärast kuulutise saadud kujul saatma edasi avaldamiseks, millise uue perekonnanime võtmise vastu võib siis protestida? Siin on nähtavasti tegemist asjade segiajamisega. Perekonnanimede ja nimede korraldamise määruse (RT 102 — 1934) § 7 põhjal võib kodanik, kes soovib oma perekonnanime muuta, märkida perekonnanime muutmise sooviavaldises mitu perekonnanime järjekorras, millises ta neid soovib võtta. Kui sooviavaldises perekonnanime muutmiseks esitatud põhjused on küllaldased, lubatakse järjekorras märgitud perekon-

nanimedest esimene neist, mille andmiseks pole takistusi Perekonnanimede korraldamise seaduse § 11 ettenähtud põhjustil (olgu tähendatud, et seda eeskirja võib ka laiendada nimede kohta). Lubab loomulikult see, kes on sooviavaldusele käigu andmise otsustajaks, käesoleval juhtumil perekonnaseisuametnik, mitte aga järelevalveasutis, kel puuduvad igasugused lähemad andmed asja kohta, puudub kõigepealt sooviavaldus ise.

Mitmel perekonnaseisuametnikul on harjumuseks kuulutusse lisada kelle poeg või kelle tütar keegi on („Adam Jaagupi p. Grüntal“, „Liisa Joosepi t. Kõverpea“ jne.), vaatamata sellele, et see nõue vormis puudub. Milleks nii kramplikult hoida kinni iganud vene kombest? Seal, kus neid andmeid on vaja märkida (lõplikus otsuses), on nad antud vormidesse paigutatud. Üks perekonnaseisuametnik toimetab veel päris ettenägelikult: kuulutas, näiteks, et „Bernhard Jaani p. Blumbach“ jne. ühes abikaasa „Elfriede Georgi t. Blumbachiga“ (on selge, et naisel on mehe perekonnanimi) ja poja „Toomas Bernhardi p.“ (kelle poeg ta siis pidi olema?) jne.

Edasi märgitakse kuulutises tihti kõigi perekonnaliikmete sünniajad ja -kohad, kuna see vormi järgi on nõutav ainult perekonnapea suhtes ja seda vaid selleks, et vältida arusaamatusi, kui on tegemist mitme ühenimelise ja ühe elukohaga isikuga. Olgu tähendatud, et välismaal sündinute kohta tuleb tähendada ainult vastav välisriik („Läti“, „Soome“ jne.). Kuna me harilikult kirjutame: „sündinud 27. oktoobril 1890“, armastab mõni kirjutada ümberpöörduvalt: „sündinud 1890. aastal 27. oktoobril“. See pole veel viga, see eksitab vaid kuulutiste kontrollijat ja „Riigi Teataja“ korrektorit. Halvem on lugu, kui andmed märgitakse vana kalendri järgi, kusjuures siis aastale on sulgudes lisandatud „v. k.“ (vana kalender). Kas siis need perekonnaseisuametnikud peavad perekonnakirju ka veel vana kalendri andmete järgi ja milleks see vana kalenderdamine? On see lihtsalt ükskõiksus ja hooletus või ei tahta või ei osata vana kalendri andmeid, mis loomulikult esinevad vanemais kirikuraamatuis, arvutada ümber uue kalendri peale? Mispärast arvatakse, et just Siseministeeriumil jätkub küllaldaselt aega ümberarvutamiseks ja mispärast arvatakse, et Siseministeerium, kus vaadatakse läbi sadu ja nütüd juba tuhandeid

kuulutisi, peab kiire töö juures hästi täheldama seda häbelikku „v. k.“?

Suuremaid patustusi tuleb ette perekonnanimede lubamisel, mida ei saa määrata, kas nende käändmise tõttu kaitseregistrisse või (ja seda juhtub sageli) nende levimise tõttu (RT 107 — 1934). Alatasalubatakse sarnaseid perekonnanimesid, nagu „Põdra“, „Luha“, „Koit“, „Laan“, „Nõmm“, „Reino“ jne., kuigi nad kõik esinevad laialt tarvitusel olevate perekonnanimede määruses. Siin on vist jällegi tegemist vähese huviga „Riigi Teataja“ ja selle vastu, mis seal sees seisab. Õige küll, neid perekonnanimesid võib siiski anda ühel juhtumil vaatamata sellele, et nad on keelu all, nimelt siis, kui isikul on kirikuraamatute järgi kaks või enam perekonnanime ja üks neist esineb RT 107 — 1934 avaldatud nimestikus ning sooviavaldaja soovib just seda perekonnanime enesele. Kui mitmest perekonnanimest üks on võõrapärane (näiteks „Koch“-„Kokk“), mis küll on haruldane, siis võib asja otsustada perekonnaseisuametnik perekonnanimede eestistamise korras, kui aga mõlemad on eestipärased, seejuures muidugi mõlemad halva tähenduseta, otsustab asja vaid siseminister. On igatahes parem, kui perekonnaseisuametnikud saadavad sellised asjad otsustamiseks Siseministeeriumi, mida ju võimaldab Perekonnanimede ja nimede korraldamise määruse (RT 102 — 1934) § 22, p. 6.

Kahjuks pole kõigil perekonnaseisuametnikel ikka veel selge, et Perekonnanimede korraldamise seaduses teostatud põhimõtte järgi on perekonnanime ja nime muutmine kumbki omaette toiming, mistõttu isikul, kes soovib muuta korraga oma perekonnanime ja nime, tuleb esitada kaks sooviavaldust, millest kumbki moodustab omaette asja (vt. rinekiri nr. 1313). Selle taajärjel saadetakse „Riigi Teatajale“ avaldamiseks kuulutisi, milles korraga teatatakse nii nime kui ka perekonnanime muutmisest (näit. „Ivan Goršukov“ muuta „Juhan Salumaa“ks“). Mõned perekonnaseisuametnikud toimivad veel nii, et kuulutise p. 1 alla paigutavad mõne perekonnanime muutmise sooviavalduse, p. 2 alla — mõne nime muutmise sooviavalduse, p. 3 alla — jällegi perekonnanime muutmise sooviavalduse jne. jne. Selliseil juhtumel ei seisa kurbloolus mitte niivõrd selles, et ei loeta ringkirju ja eeskirju, vaid selles, et kogu sea-

duse sisu ja mõte on kuulutise koostajale äärmiselt tume.

Kui kaugele seaduse mittelugemises (kõnelemata mittetundmisest) minnakse, tõendab asjaolu, et üks perekonnaseisumetnik saatis Siseministeeriumile kuulutise Nimekorralduse seaduse põhjal, mis teadupärast ammu on kaotanud kehtivuse ja asendatud praeguse Perekonnanime korraldamise seadusega, teine saatis kuulutise Perekonnanime ja nimede korraldamise seaduse põhjal, kolmas — Nimede korraldamise seaduse põhjal. Üks perekonnaseisumetnik saatis perekonnanime muutmise sooviavalduste kuulutised Perekonnanime korraldamise seaduse põhjal ja sama postiga — nimede muutmise sooviavalduste kuulutised Nimede korraldamise seaduse põhjal. Kui sel perekonnaseisumetnikul tuleb kord saata esitis perekonnanime panemiseks perekonnanimeta isikule, teeb ta seda kindlasti — vähemalt kui ta on järjekindel — Perekonnanime panemise seaduse põhjal!

Mõnel perekonnaseisumetnikul käib üle jõu täita ettekirjutisi täpselt, kuigi ta neist on saanud jagu ja neid üldiselt täidab. Et olla vähegi omapärane, ei märgita kuulutiste järjenumbreid araabia numbritega, vaid rooma numbritega. See on väike viga, kuid halbuis seisab siin, nagu mujalgi, selliste tühiste kõrvalekalduumiste juures selles, et selliste pisiasjadega sunnitakse keskkohale asjatut tööd peale: seal tuleb rooma numbrid parandada araabia numbriks, sest „Riigi Teataja“ on järjekindel ja ei tee üksikule leidlikele perekonnaseisumetnikule seda heameelt, et ta avaldab kuulutise nii, nagu seda soovib mõni üksik perekonnaseisumetnik.

Ringkirjaga nr. 1313 nõuti kuulutiste reastamist perekonnanime tähestikulises järjekorras. Sellest paljud perekonnaseisumetnikud ei mõtlegi pidada kinni. Perekonnanime (ja nimede) muutmise kuulutatakse „Riigi Teatajas“ selleks, et kõik asjast huvitatud isikud (ja asutised) saaksid teada, kes on vahetanud oma perekonnanime (või nime) ja millise uue vastu. Neid kuulutisi jälgib hulk inimesi ja asutisi, viimaste seas näiteks pangad. Viimased peavad, nagu teada, nimestikke ebakindlate ärimeeste kohta, neil on hästi teada, kellele võib laenu anda ja kellele mitte, kelle allkiri žirandina kehtib midagi ja kelle oma mitte. Perekonnanime (ja nimede) muutmised

registreeritakse seetõttu ka pankades, nii-võrd kui need muutmised käivad panga klientide kohta. Kui nüüd pangaametnik, kelle ülesandeks on parandada pangas peetavaid klientide nimestikke vastavalt „Riigi Teatajas“ ilmunud perekonnanime (või nimede) muutmise kuulutisile ja kes seepärast peab kõik kuulutised lugema otsast lõpuni läbi, peab oma nimestikus (või raamatus või kartoteegis) minema tähelt „K“ tähele „T“ ja sellelt jälle tähele „A“, siis uuesti tähele „T“, siis tähele „N“, siis jälle tähele „K“ jne., siis see nõuab temalt ülearust aega millise halbuse vältimiseks ongi seatud üles nõue korraldada kuulutised tähestikulises järjekorras. Muidugi mõista on selle järjekorra all mõeldud vanade perekonnanime tähestikuline järjekord. Pangad aga pole kaugeltki ainsad asutised, kes teravasti peavad silmas perekonnanime (ja nimede) muutmisi, seda teevad enam-vähem kõik suuremad ettevõtted ja peale selle veel mitmedki asutised ja isikud. Et kergendada isikuile, kes on huvitatud ainult sellest, millist uut perekonnanime (või nime) soovitakse võtta, otsimistööd, on „Riigi Teatajas“ uued perekonnanimed ja nimed toodud paksum kirjas, sest kahes tähestikulises järjekorras ei saa avaldada kõnesolevaid kuulutisi.

Edasi on ringkirjas seatud üles nõue, et perekonnaseisumetnikud koondaksid, kui vähegi võimalik, mitu perekonnanime või nime muutmist ühte saadetisse, et mitte koormata „Riigi Teatajat“, milles kuulutamine toimub tasuta. Terve rida perekonnaseisumetnikke ei pea sellest kinni, vaid saadavad ühe ja sama postiga mitu perekonnanime või nime muutmise sooviavalduse kuulutist, mille iga kuulutise lõpus seisab pikk jutt küllaldaseks tunnustamisest ja vastuvaidluste esitamisest. Siseministeeriumil ei järele üle muud, kui koondada kuulutised ühte ja tõmmata maha üksikute kuulutiste ülearused sissejuhatused ja lõpud. Sellisel viisil ei valmista perekonnaseisumetnikud ülearust tööd mitte ainult Siseministeeriumile, vaid ka endile.

Vaatamata ringkirjale nr. 1313, saadavad üksikud perekonnaseisumetnikud kuulutisi kord „Riigi Teataja“ toimetusele, kord selle talitusele, kord Riigi Trükkijale. Mõned perekonnaseisumetnikud saadavad kuulutisi kahe kaaskirjaga: üks on aadressitud „Riigi Teatajale“, teine — Siseministeeriumile. Milleks selline töö-

jõu ja paberi raiskamine? Jätuks sellest, kui kuulutised saadetakse Siseministeeriumile pealkirjaga, mis tehakse samal kuulutisel. Siseministeerium teab, milleks kuulutised saadetakse, milleks siis veel need pikad jutuajamised kaaskirja või isegi kaaskirjade näol. Pole haruldane, et Siseministeeriumi saabub väike kuulutis kahe pikasisulise kaaskirjaga. Kuulutised tuleb saata ühes eksemplaris, „Riigi Teataja“ trükkimiseks rohkem ei vaja, Siseministeeriumil pole mingit otsustarvet jätta üht eksemplari endale, toimikud ise tulevad niikuinii kord Siseministeeriumi. Mõned perekonnaseisuametnikud saadavad isegi kolm ja isegi neli eksemplari, lähtudes nähtavasti põhimõttest, mida rohkem, seda parem. Kui Siseministeeriumil oleks tarvidus mitme eksemplari järgi, siis oleks sellest ringkirjas teatatud. Mõni perekonnaseisuametnik saadab eri kuulutise iga üksiku perekonnaliikme perekonnanime muutmise sooviavalduse kohta. See on vajalik vaid siis, kui terve perekond korraga ei muuda oma perekonnanime, s. o. vanemad ühes alaeaste ja üle 18-aastaste vallaliste lastega. Kui aga selline perekond korraga eestistab perekonnanime, tuleb sooviavaldusest kuulutada ühises kuulutises, sest see muutmise

moodustab ühe toimiku. On iseasi, kui mõni lastest on abielus ja tahab ka perekonnanime muuta, see muutmise toimub lahus vanemaist ja vallalisist õdedest-vendadest (Perekonnanimede korraldamise seaduse § 15).

Lõpuks saadavad perekonnaseisuametnikud hulk kuulutisi, millest nähtub, et perekonnanime muutmise korras taetakse parandada perekonnanime ortograafiliselt („Teder“ pro „Tedder“, „Kukk“ pro „Kuk“ jne.). Olgu tähendatud, et Perekonnanimede korraldamise seaduse § 8 põhjal seda teha ei saa, eestipärase perekonnanime parandamine õigekeelsuse eeskirjade kohaselt toimub Perekonnanimede ja nimede korraldamise määruse § 2—6 põhjal ja aluseil. Vastav sooviavaldis ei kuulu tempelmaksustamisele (Siseministeerium asus vastupidisel seisukohal, kuid Maksudevalitsuse seletustega 29. jaanuarist ja 15. veebruarist 1935 nr. 519 G 34 on asi lahendatud perekonnanime — ja loomulikult ka nime — parandavate kodanikkude kasuks). Parandamise kord on kodanikule hõlpsam ja kiirem, seetõttu tuleb seal, kus on tegemist ortograafilise parandamisega, see teostada kiiresti.

(Järgneb).

Isikutunnistisist.

R. Vallisto (Valter).

Tallinna linna perekonnaseisuametnik.

Isikutõestamise ja liikumise seaduse § 10 (RT 48 — 1930) järgi annavad isikutunnistisi kodaniku alalise elukoha järgi maal valla- või alevivalitsused, linnades — linnavalitsus. Tähendatud seadus mainib veel, et kuni siseministri sellekohase korralduseni annavad isikutunnistisi linnades politseikomissarid. Et selle seadusega anti kodanikele võimalus ka mitmesuguste teiste usaldusväärsete dokumentidega tõestada oma isikut, siis tuge-des sellele korraldusele võis arvata, et uute isikutunnististe võtmine osutub tulevikus väheseks ja et nende ajutine väl-jaandmine linnades vastavate politsei-asutiste poolt ei kujune viimaseile koormavaks. Selline ajutist iseloomu kandev korraldus isikutunnististe väljaandmise alal evis nähtavasti seaduseandja tahte kohaselt kaugeleulatava motiivi, mis taot-

les ülaltähendatud seaduse § 10 käsitlemist täies ulatuses nähtavasti siis, kui enamus kodanikest on kantud juba oma-valitsuste juures peetavasse perekonna-registresse. Arvatavasti sel juhtumil kuuluks isikutunnististe väljaandmine omavalitsuste perekonnaseisuametite üles-andeisse. Et aga harjumuse kohaselt kodanikkude enamus senini veel järjekindlasti kasustab isikutunnistist kui käepä-rast olevat dokumenti, ja et uute võeta-vate isikutunnististe arv ei näita langes-tendentsi, siis tuleks pöörata erilist tähelepanu isikutunnististe sisulisele väärtusele, vältides neis puudusi, millised võivad tekitada arusaamatusi ja lahku-minekuid. Kui vaadelda näiteks Tallinna-Harju prefekti poolt koostatud statisti-lisi andmeid uute võetavate isikutunnis-tiste suhtes, siis nähtub, et alates 1. ap-

*) Kantud ette IX linnade ja alevite sekretäride, statistikute ja perekonnaseisuametnikkude päeval 11. novembril 1934 Nõmmes.

rillist 1933 kuni 1. aprillini 1934 anti Tallinnas ja Nõmmes 4813 uut isikutunnistist. See arv näitab selgesti, et kodanikud ei loobu esialgu isikutunnistisest, kui vanast ajast säilinud dokumendist, vaid nende kasustamine jätkub endise järjekindlusega.

Jättes esialgu kõrvale küsimuse, kas isikutunnististe andmine politseiasutiste poolt vastab veel praegusel ajal, kus sajad tuhanded kodanikud on kantud juba perekonnaregistrisse, oma otstarbele ja kas politseiasutisel on küllaldaselt andmeid isikutunnististe varustamiseks usaldatavate andmetega, vaadelgem praegu kasustamisel olevate isikutunnististe väärtust isikute kohta käivate andmete suhtes. Nagu teada, koostati Perekonnaseisuseaduse kehtivuse algaastail sünni-, abielu- ja surmaaktid peamiselt isikutunnististe põhjal. Ja seda seepärast, et uue seaduse käsitlemisel puudus analoogia seaduse üksikute normide tõlgendamisel ja keegi polenud teadlik, et esitatud dokumendid isikutunnististe näol, sisaldasid niivõrd palju vigu, mis tegi isikutunnististe kui selliste tarvitamise üldse küsitavaks. Hiljem selgus, et isikutunnististe põhjal aktidesse kantud andmed akti-osaliste üle ei vastanud algtõendavaile andmeile ja seetõttu esineb peamiselt sünniaktide alal rida vigaseid akte. Ometi leidub aga ka selliseid vigaseid akte, mille parandamine nõuab aega ja on ühenduses keeruka protseduuriga. Isegi veel praegu toimub surmaaktide koostamine peamiselt isikutunnististe varal juhtumil kui arsti poolt antud surmatunnistisel leiduvad andmed ei ärata kahtlust ja kui puuduvad surnu kohta perekonnakirjad. Et aga surmajuhtumit paratamatult tuleb registreerida kolme päeva jooksul, siis puudub ka igal juhtumil võimalus hankida vastavat algtõendavat dokumenti ja tuleb leppida peamiselt arstitunnistisel ja surnu isikutunnistisel leiduvate ja avaldaja poolt antud andmetega. Et aga paljudel kordadel surmajuhtumi teadaandjaks osutub asutis, näiteks haigla, vangla oma kirjaliku teadaande näol, siis sageli osutuvad arstitunnistisile paigutatud andmed surnu isiku kohta üldse küsitavaks. Peamiselt on aga arstitunnistised koostatud surnu isikutunnistise varal ja seetõttu ei saa veel vältida vigu surmaaktis. Leidub ka surmatunnistisi, millele on paigutatud sūrija käest saadud andmed. Viimastega kui üksikjuhtumitega tuleb aga paratamatult leppida.

Praktikas esineb sageli juhtumeid, kus arstitunnistisele paigutatud andmed surnu kohta lähevad lahku tema algtõendavate andmetega. Vead esinevad peamiselt ees- ja perekonnanimes, sünniajas, surnu vanuses ja mõnikord ka perekonnaseisus. Selliste vigade tekkimises pole süüdi loomulikult mitte arstid, vaid vead esinevad puudulikkude isikutunnististe tõttu, mille varal arstitunnistis koostati. Ka abiellumissooviavalduste juures tuleb leppida esialgu isikutunnististega, eriti aga sooviavaldajate perekonnaseisu selgitamisel. Ka siingi esineb puudusi, näiteks vallalistena esinevad isikud on olnud juba rohkem kui ühes abielus, kuna see isikutunnistisest ei selgu, sest nagu teada, paljud kodanikud, kas ükskõiksusest või sihilikult ei teata politseile oma perekonnaseisumuuteist. Tegelikult kasutatakse isikutunnistis kontrollabitunnistisena, eriti vallaliste isikute kandmisel perekonnaregistrisse, ka protokolli koostamisel Perekonnaseisuseaduse § 6 korras. Muidugi ei tule isikutunnistise tarvitamine kõnesse, kui isik on juba kantud perekonnaregistrisse. Mis puutub praegusel ajal antavasse isikutunnistisisse, siis esineb neis samuti lahkumisevaid andmeid, näiteks on olnud juhtumeid, kus riikkondsusse vastuvõetud isikule antud isikutunnistisel leiduvad andmed olid lahkumisevaid isiku kohta perekonnaregistris leiduvate andmetega. Nagu teada, antakse politseiasutiste poolt meie riigi riikkondsusse vastuvõetud uusile kodanikele isikutunnistised enne nende perekonnakirjade korraldamist ja seepärast ei satu sageli isikutunnistisele perekonnaregistri andmed. Tõlgendades loogiliselt Perekonnaseisuseaduse § 1, III lõiku, peaksid aga politseiasutised andma isikutunnistisi ainult perekonnaseisutunnististe põhjal. Toimides aga teisiti, tekib olund, kus uue kodaniku ühed dokumendid andmete alal on vastukäivad teisile. Nähtavasti tekivad puudused uusis isikutunnistis ka seetõttu, et politseiasutised ei kasusta isikutunnistise väljaandmiseks eranditult perekonnaseisutunnistisi.

Ülaltoodud andmeist nähtub, et isikutunnistised on langenud oma sisuliselt väärtuselt ja neid võib kasutada ainult teatava reservatsiooniga. Et nad aga leiavad ikkagi üldist tarvitamist ja et uusi isikutunnistisi võetakse võrdlemisi rohkesti, tuleb loomulikult tõsta nende väärtust, eriti aga antavate uute isikutunnististe oma. Seega peaksid kuni aju-

tise korralduseni politseiasutised andma isikutunnistisi ainult perekonnaseisutunnististe alusel. Kodanikkude ja otstarbekohasuse seisukohast oleks aga soovitatav, et isikutunnistisi annaks asutis, kus peetakse kodanikkude perekonnaregistrit.

Arvestanud ülaltoodut, tuleks paluda ELL juhatusel astuda samme, et Isikutõestamise ja liikumise seaduse § 10 pandaks kehtima selliselt, et ka linnades toimuks isikutunnististe andmine linnavalitsuste poolt.

Kroonika.

Muuseumiameti loomine Turus.

Turu linnavolikogu kinnitas muuseumiameti instruksiooni (kodukorra). Ameti ülesandeks on üldse muuseumi valitsemine. Eriti kuulub tema järelevalvele ja valitsemisele ajaloomuuseum, Turu loss ja linna muinasvarad. Ta peab uurima ja kirjeldama muinsusesemeid ja hoolitsema vabaõhumuuseumi, bioloogilise muuseumi, linnas asetsevate kujude, mälestusmärkide ja kunstimuuseumi hooned eest.

Vaasa sadama laiendamine.

Vaasas valmis sadama mahutavuse plaan. Selle järgi jagub sadam kaheks. Vaskiluoto sadam jääb ainult eksportsadamaks, kuna linna seesmine sadam jääb importsadamaks. Kaide ehitamine maksab 5 800 000 Soome marka ja sadama seesmised tööd ja süvendamine — 3 000 000 marka. Kai pikkus tuleb 310 m.

Telefonitariifi alandamine Vaasas.

Vaasa linnavolikogu, tehniliste ettevõtete juhatusel ettepanekul, otsus alandada telefonitariifi suuremaile tarvitajatele. Uue tariifi järgi maksuvad 500 esimest kõnet 30 penni kõne ja üle selle — 25 penni kõne.

Aiamaad Vaasa ja Lahti hoolealuseile ja Sortavala töötuile.

Kartulimaad otsustas Vaasa linna hoolekandeamet tasuta anda hoolealuseile, 100 m² isikule, kohustusega, et isik omal jõul kasvataks sellel kartuleid. Maad jagatakse loosi teel. Maa saamise soovivaldusega esines 51 isikut. Samati otsustas ka Lahti linnavalitsus samaks otstarbeks anda hoolealuste kasustada kogusummas 5 ha maad. Hoolekandeametile tehti ülesandeks soetada seemet ja määrata kindlaks igale üksikule isikule antava maa suurus ja seemnekulud. Sortavala linnavolikogu otsustas anda töötuile maad kasvataks juurvilja kasvatamiseks ja määras selleks 10 000 Soome marka krediiti.

Töötasu kõrgendamine Kuopio töölisile.

Kuopio linnavolikogu otsustas tõsta linna tööliste palka 10 penni tunnist, sest nagu selgus, oli osa linna töölisi liiga madala sissetuleku tõttu sunnitud paluma hoolekandelist toetust elatumise võimaldamiseks. Kõrgendatud palkade järgi on tunnipalk Soome markades mustatöölisel 3.60—4.50, oskustöölisel — 4.——6.50, naisil — 2.50 ja hobusmeestel — 7.——8.—.

Uus haigla Porisse.

Poris kavatakse ehitada avalikku haiglat, mis maksab 16 500 000 Soome marka, millest omavalitsused kannavad 3 600 000 ja riik — 12 900 000.

Ümbruskonna hoonestamise korraldamine Kotkas.

Kotka linnavolikogu moodustas erilise komitee, kes peab töötama välja kava, kuidas hoiduda, et linna lähedal asuva Hovinsaari rannikule ei tekiks kaootilist eeslinna.

Korstnapühamine Kotkas linna kätte.

Kotka linna tuletõrjemeet tegi ettepaneku võtta korstnapühkimisasjanduse linna kätte. Kohalikku kinnisvaraomanikkude ühingu juhatus esines aga märgukirjaga, et linn ei võtaks korstnapühkimist linna kätte, vaid jätaks selle senise meistri kätte.

Koolihalastajaõe ametiseseadmine Pietarsaaris.

Pietarsaari linnavolikogu otsustas seada ametisse koolihalastajaõe, andes selle teostamise ühingu „Rahvatervis“, makstes viimasele selleks 1800 Soome marka kuus.

Trükivea parandus.

Ajakirja „Linnad ja Alevid“ eelmises n-ris, lk. 133, II veerg, 5 rida ülalt on trükitud „38 kr. 60 s.“, peab olema „138 kr. 60 s.“.

EEKSMAJA juha-
tus ja peakontor:

TALLINNAS

Lai 1 (omas majas)
tel. 438-85 ja 445-07

KONTOR:
Tallinnas, Harju 29,
Tallinna Majaom.
Pank,
tel. 427-49

OSAKONNAD:
Tartus, Viljandis,
Rakveres, Valgas,
Peiseris.

EEKS-MAJA

Asutatud 1866. a.

on kodumaa vanim ja suurimaid kindlustusseltse.

Tule-, elu-, noorte-, murdvar-
gus-, klaasi- ja kodulooma-

KINDLUSTUSED

Täpne ja kiire kahjude tasumine!

Soodsad tingimused!

Tallinna Linna Panga

arvete seis 1. märtsiks 1935.

A K T I V A

P A S S I V A

1. Kassa	kr. 149 075.31
2. Hoiuarved	„ 1 841 552.60
3. Väärtpaberid	„ 127 710,66
4. Väärtused	„ 23 982.91
5. Diskonteeritud vekslid	„ 2 269 421.41
6. Disk. jooksv. kupongid ja kustutusele määratud protsentpaberid	„ —
7. Tähtajalised laenud	„ 360 089.—
9. Kontokorrentlaenud	„ 2 917 303.52
10. Korrespondendid	„ 148 401.92
11. Garantiideebitorid	„ 246 493.16
12. Mitmesugused deebitorid	„ 13 772.07
13. Vallasvara	„ 25 587.74
14. Kinnisvara	„ 59 274.85
15. Kulud	„ 47 428.05
17. Muud aktivad	„ 18 120.02

Kokku kr. 8 248 213.22

1. Põhikapital	kr. 551 000.—
2. Tagavarakapital	„ 119 342.29
3. Erikapitalid	„ —
4. Amortisatsioonikapital	„ 14 991.91
5. Hoiusummad	„ 7 068 652.97
6. Vekslite rediskont	„ —
7. Võlad teisis krediitasutis	„ —
9. Korrespondendid	„ 47 037.65
10. Väljaantud garantiid	„ 246 493.16
11. Mitmesugused kreditorid	„ —
13. Tulud	„ 61 575.94
14. Muud passivad	„ 139 119.30

Kokku kr. 8 248 213.22

JUHATUS.